

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 36. stav (1) Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika ("Službeni glasnik BiH", broj 47/16), na sjednici održanoj 24. juna 2021. godine, donijela je

ODLUKU

o proglašenju arheološkog područja sa antičkim objektom na lokalitetu Gromile, općina Kreševo, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine

Član 1.

(Predmet zaštite i prostorni obuhvat)

(1) **Arheološko područje sa antičkim objektom na lokalitetu Gromile, općina Kreševo**, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

(2) Nacionalni spomenik čine ostaci antičkog objekta na lokalitetu Gromile u Polju i arheološki nalazi pohranjeni u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu;

(3) Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata k.č. 207, PL/KKU 836, zk izvadak broj 836, k.č. 209, PL/KKU 887, zk izvadak broj 887 i dio k.č. 208, PL/KKU 763, zk izvadak broj 763, k.o. Mratinići, općina Kreševo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

(4) Granica zaštićenog prostora nacionalnog spomenika počinje sa tromeđe k.č. 206/1, 207 i 311, te ide sjeveroistočno granicom k.č. 311 sa k.č. 207, 208 i 209 do tromeđe k.č. 209, 211 i 311 i nastavlja granicom k.č. 209 sa k.č. 211 i 208 do jugoistočnog ugla k.č. 209. Sa ove tačke linija ide pravolinijski do sjeveroistočnog ugla k.č. 207, te se granicom k.č. 207 sa k.č. 208 i 206/1 vraća na polaznu tačku u tromeđi k.č. 206/1, 207 i 311, k.o. Mratinići, općina Kreševo i time je zatvorena zona zaštite. Površina zone zaštite je 1.897 m².

Član 2.

(Kategorizacija)

U skladu sa Pravilnikom o kriterijima vrednovanja, podjeli i kategorizaciji nacionalnih spomenika ("Službeni glasnik BiH", broj 82/19), dobro je svrstano u kategoriju "nacionalni spomenik od velikog značaja za Bosnu i Hercegovinu".

Član 3.

(Nadležnost za osiguranje mjera zaštite)

(1) Federacija Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

(2) Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete za izradu i postavljanje informacijske ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

Član 4.

(Mjere zaštite nacionalnog spomenika)

(1) S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru definiranom u članu 1. st. (3) i (4) ove odluke utvrđuju se sljedeće opće mjere zaštite:

- a) dozvoljeni su istraživački radovi, radovi sanacije, konzervacije i restauracije, radovi održavanja lokaliteta i radovi na prezentaciji nacionalnog spomenika;
- b) radovi na nacionalnom spomeniku se mogu izvoditi samo uz prethodno dobijeno odobrenje tijela uprave stvarno nadležnog za intervenciju definiranu u mjerama zaštite ove odluke i stručni nadzor nadležne službe za zaštitu naslijeđa, a na osnovi dokumentacije na koju je prije izdavanja potrebnih dozvola pribavljeno mišljenje nadležne službe zaštite naslijeđa;
- c) neophodno je izvršiti arheološka istraživanja lokaliteta, s ciljem utvrđivanja vrste i namjene antičkog objekta;
- d) obavezno je provođenje konzervatorskih radova nakon arheoloških istraživanja;
- e) dozvoljeni su radovi na hortikulturnom uređenju lokaliteta uz poštivanje autentičnog stanja prostora. Prilikom hortikulturnog uređenja potrebno je voditi računa da ne dođe do oštećenja arheoloških ostataka;
- f) nije dozvoljeno pomjeranje arheoloških ostataka na bilo koju drugu lokaciju;
- g) dozvoljeno je čišćenje spomenika od lišaja i mahovine i skidanje patine sa kamena u slučaju da je ono neophodno za istraživanje epigrafskih ili dekorativnih elemenata spomenika, uz prethodno izrađen elaborat i odobrenje nadležnog ministarstva. Elaborat treba biti zasnovan na biološkim, hemijskim, fizičkim i drugim analizama za koje konzervator utvrdi da su neophodne, te sadržavati odgovarajuće konzervatorske mjere i procjenu utjecaja načina čišćenja na kamen;
- h) područje predstavlja arheološki lokalitet, pa je prilikom obavljanja arheoloških istražnih radova obavezno osigurati prisustvo arheologa;
- i) prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- j) obavezno je provođenje mjera održavanja čistoće i komunalnog reda;
- k) pored informacijske ploče iz člana 3. stav (2) ove odluke, na prostoru nacionalnog spomenika dozvoljeno je postavljanje drugih informacijskih ploča, odnosno sadržaja, koji daju informacije o nacionalnom spomeniku ili ga interpretiraju, isključivo uz prethodnu saglasnost nadležne službe zaštite naslijeđa na sadržaj teksta, dizajn ploče i poziciju na koju će se postaviti.

(2) U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuje se **zaštitni pojas** koji čine dijelovi k.č. 208 i 311 i kompletne k.č. 203/1, 203/2, 203/3, 204/1, 204/2, 205/1, 205/2, 206/1, 206/2, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219/3, 274/2 i 275, k.o. Mratinici, općina Kreševo. Obuhvat zaštitnog pojasa počinje sa tromeđe k.č. 274/2, 274/4 i 311, te ide sjeverno granicom k.č. 274/2 i 311 do tromeđe k.č. 274/2, 275 i 311, odakle nastavlja pravolinijski do tromeđe k.č. 204/2, 311 i 319/2. Granična linija dalje ide

granicom k.č. 319/2 i 204/2, te granicom k.č. 319/1 sa k.č.ma 204/2, 204/1, 203/2, 203/1 i 203/3, te granicom k.č. 203/3 i 202/1 do tromeđe k.č. 202/1, 203/3 i 311. Sa ove tromeđe linija ide pravolinijski do tromeđe 219/1, 219/3 i 311 odakle nastavlja granicom k.č. 219/3 sa k.č.ma 219/1 i 309, zatim granicom k.č. 309 sa k.č.ma 214, 210 i 208 i granicom k.č. 208 sa k.č.ma 267 i 268, te se granicom k.č. 274/2 sak.č.ma 274/1 i 274/4 vraća na polaznu tačku u tromeđi k.č. 274/2, 274/4 i 311, k.o. Mratinići, općina Kreševo i time je zatvoren zaštitni pojas. Površina zaštitnog pojasa je 24.024 m².

(3) U zaštitnom pojasu iz stava (2) ovog člana utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- a) nije dozvoljena eksploatacija kamena, lociranje potencijalnih zagađivača okoline utvrđenih propisima, izgradnja industrijskih objekata i magistralne infrastrukture i svih objekata koji u toku izgradnje ili u toku eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik;
- b) nije dozvoljeno izvođenje radova koji bi mogli utjecati na izmjenu područja i promjenu krajolika;
- c) dozvoljeno je obavljanje radova na infrastrukturi uz prethodno pribavljeno odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;
- d) prostor je potencijalno arheološko nalazište, te ukoliko se prilikom izvođenja radova naiđe na bilo kakve arheološke nalaze, radove je potrebno obustaviti, dok se ne provedu arheološka istraživanja;
- e) obavezno je provođenje mjera održavanja čistoće i komunalnog reda.

Član 5.

(Mjere zaštite za arheološke nalaze)

(1) Svi pokretni nalazi, koji u toku arheološkog istraživanja budu nađeni, bit će pohranjeni u najbližem muzeju koji ispunjava kadrovske, materijalne i tehničke uvjete ili u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, obrađeni i prezentirani na odgovarajući način.

(2) Sav pokretni i nepokretni arheološki materijal koji bude nađen u toku arheoloških istraživanja neophodno je stručno obraditi.

(3) Arheolog – voditelj arheoloških istraživanja dužan je nakon izvršenih arheoloških radova podnijeti izvještaj Komisiji i instituciji koja je obavila istraživanja i rad u periodu do 3 godine objaviti u nekom od stručnih časopisa.

(4) Arheolog – voditelj arheoloških istraživanja mora imati na raspolaganju sav pronađeni pokretni i nepokretni arheološki materijal dok traje istraživanje i dok ne završi izvještaj, a najduže za period od tri godine.

(5) Paralelno s izvođenjem arheoloških istraživanja, neophodna je sukcesivna konzervacija nepokretnih nalaza na lokalitetu i konzervacija pokretnog arheološkog materijala i njegovo pohranjivanje u odgovarajuće prostore (depoe).

(6) Nakon dostavljanja izvještaja o provedenom istraživanju, Komisija će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Komisija utvrđuje.

(7) Iznošenje pokretnih nalaza iz stava (1) ovog člana iz Bosne i Hercegovine nije dozvoljeno.

(8) Izuzetno od odredbe stava (7) ovog člana, ukoliko voditelj istraživanja utvrdi da je neophodna obrada nekog nalaza van zemlje, dokaze o tome prezentirat će Komisiji, koja može dozvoliti privremeno iznošenje nalaza iz zemlje pod detaljno

utvrđenim uvjetima njegovog iznošenja, postupanja s njim u toku boravka van zemlje i njegovog povrata u Bosnu i Hercegovinu.

Član 6.
(Stavljanje van snage provedbenih akata)

Stupanjem na snagu ove odluke, stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski i drugi akti, u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

Član 7.
(Suzdržavanje od poduzimanja radnji)

Svako, a posebno nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

Član 8.
(Dostavljanje odluke nadležnim tijelima)

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, federalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, kantonalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, kantonalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, kantonalnoj službi zaštite naslijeđa i općinskom tijelu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih ovom odlukom, te nadležnom općinskom sudu radi upisa zabilježbe o proglašenju nacionalnog spomenika u zemljišne knjige.

Član 9.
(Sastavni dio odluke)

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

Član 10.
(Konačnost odluke)

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

Član 11.
(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Komisija donesena je u sljedećem sastavu: Faruk Kapidžić, Anđelina Ošap Gaćanović i Zoran Mikulić.

Predsjedavajući Komisije

Faruk Kapidžić

Broj: 09-2.3-26/21-5
24. juna 2021. godine
Sarajevo

Образложење

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1. Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07), "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika je dana 9. aprila 2003. godine, zaprimila peticiju/prijedlog za proglašenje *Lokacije antičkog Kreševa*, nacionalnim spomenicima Bosne i Hercegovine. Peticiju je dostavilo Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, Kreševo.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. i člana 36. stav (1) Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Prema dosadašnjim izvorima u predrimsko doba, današnje područje Kreševa i njegovu okolinu naseljavao je ilirski plemenski savez Desidijata. Iliri su većinom živjeli u utvrđenim naseljima, na višim ili nižim uzvišenjima – gradinama. U hronološkom pogledu tipične su za metalna doba. Na području Kreševa ranije su bila evidentirana tri gradinska naselja, a u novije vrijeme taj broj je povećan za još deset gradina.

Uže kreševsko polje u rimsko doba predstavljalo je dio šireg srednjobosanskog rudarskog bazena, gdje se veoma intenzivno vadila željezna, srebrna i ruda arsena. U samom Kreševu se pretpostavlja postojanje manjeg rudarskog naselja tipa *vicus*. Pored ovoga naselja može se očekivati i postojanje manjih poljoprivredno-privrednih objekata i seoskih gazdinstava koji su poznati kao *vile rustike*.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonski snimak i fotografije
- uvid u sadašnje stanje dobra
- kopiju katastarskog plana

- zemljišno-knjižni izvadak
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove odluke.

Prema odredbi člana V stav 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove.

U skladu s tim, Komisija je poduzela sljedeće aktivnosti:

- Režim zaštite za *Lokaciju antičkog Kreševa iz ranog srednjeg vijeka*, produžen je Odlukom Komisije, usvojenom na 20. sjednici održanoj u periodu od 03. do 09. 05. 2005. ("Sl. glasnik BiH", broj 71/05.).

- U "Službenom glasniku BiH", broj 19/19 od 15. 03. 2019. godine, objavljeno je Obavještenje o pokretanju postupka proglašenja *Lokacije antičkog Kreševa iz ranog srednjeg vijeka*, nacionalnim spomenikom, sa pozivom vlasnicima i drugim zainteresiranim fizičkim i pravnim licima, tijelima i institucijama da, u roku od 30 dana dostave Komisiji svoja stajališta u vezi sa proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom.

- Mailom od 27. 10. 2020. godine, općina Kreševo je upoznata da je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika dana 09. aprila 2003. godine, zaprimila peticiju/prijedlog za proglašenje *Lokacije antičkog Kreševa*, nacionalnim spomenicima Bosne i Hercegovine. Zatim da je peticiju dostavilo Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, te da su u Prilogu proslijeđeni Elaborat o provedenim istraživanjima Zemaljskog muzeja BiH iz 2007. godine, zatim Podloga istraživanja, koja je sprovelo Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, i Prijedlog zone zaštite i zaštitnog pojasa Komisije.

- Mailom od 27. 10. 2020. godine, a na zahtjev Općine Kreševo, proslijeđena je tekstualna radna verzija Odluke te zatraženi PL/KKU za k.č. 207, 208, i 209, k.o. Mratinići.

- Dopisom, broj: 09-35.2-16/20-34 od 06. 11. 2020. godine, Komisija je zatražila dostavljanje dokumentacije, napomena, sugestija i stavova vlasnika u vezi sa proglašenjem, *Lokacija antičkoog Kreševa, odnosno antičkog objekta na lokalitetu Gromile, općina Kreševo*, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine od: Općine Kreševo – Načelnik i Tijelo uprave nadležno za poslove urbanizma i katastra; Federalnog ministarstva prostornog uređenja i Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta), te informiralo spomenute institucije da se prema odredbama člana V stav 3. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, u periodu od godinu dana od dana podnošenja prijedloga za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom, odnosno do donošenja konačne odluke Komisije, sva su se nadležna tijela vlasti, institucije i pojedinci dužna suzdržati od poduzimanja mjera koje mogu oštetiti to dobro.

- Dopisom, broj: 09-35.2-16/20-40 od 04. 12. 2020. godine, Komisija je općini Kreševo – Načelnik i Tijelo uprave nadležno za poslove urbanizma i katastra, dostavilo Javni poziv vlasniku/cima da stave na oglasnu ploču, kako bi vlasnik/ci mogli iznijeti

pismeni stav, napomene i sugestije u vezi s proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom. Ukoliko vlasnik/ci ne pošalju stav u vezi s proglašenjem od dana prijema ovog dopisa do datuma navedenom u Javnom pozivu, smatrat će se da se slažu s prijedlogom za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

- Mailom od 05. 03. 2021. godine, a na zahtjev općine Kreševo, proslijeđen je dopis i Javni poziv vlasnicima k.č. za dostavu pismenog stava, napomena ili sugestije u vezi sa proglašenjem Lokacije antičkog Kreševa, odnosno antičkog objekta na lokalitetu Gromile, općina Kreševo, nacionalnim spomenikom te prijedlog da se izvrši cijepanje k.č. k.č. 208, k.o. Mratinići u predloženom obihvatu.

- Dopisom, broj: 09-35.2-5/2021-12 od 10. 03. 2021. godine, Komisija je od vlasnika zemljišne k.č. k.č. 207, k.o. Mratinići, gosp. Slavko Šimundić zatražila dostavljanje pismenog stava, napomena ili sugestije u vezi sa proglašenjem Lokacije antičkog Kreševa, odnosno antičkog objekta na lokalitetu Gromile, općina Kreševo, nacionalnim spomenikom.

Do donošenja odluke, Komisiji je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- U Prilogu peticije 09. 04. 2003. godine, Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, dostavilo je kopije katastarskih planova za lokalitet Gromile i Zid, zatim tekstualno obrazloženje sa paratećim skicama, crtežima i fotografijama arheoloških nalaza sa spomenutih lokaliteta

- Elaborat arheoloških istraživanja u Kreševu iz 2006. i 2007. godine, koja je sproveo Zemaljski muzej u Sarajevu.

- Dopisom od 08. 07. 2008. godine, Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, dostavilo je Projekat arheoloških istraživanja antičkog Kreševa, zatim tekstualno obrazloženje sa paratećim skicama, crtežima i fotografijama arheoloških nalaza sa lokaliteta Gromile i Zid.

- Dopisom od 25. 08. 2008. godine, Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, dostavilo je pregled katastarskih k.č. na kojima su pronađeni i na kojima se mogu očekivati novi arheološki nalazi.

- Mailom od 04. 11. 2020. godine, Općina Kreševo je Komisiji dostavila Izvod iz katastarsko-knjižnih uložaka za k.č. 207, 208, i 209, k.o. Mratinići.

- Mailom od 05. 11. 2020. godine, Općina Kreševo je Komisiji dostavila mišljenje na prijedlog Odluke o proglašenju *Lokacija antičkoog Kreševa, odnosno antičkog objekta na lokalitetu Gromile, općina Kreševo*, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

- Dopisom od 09. 11. 2020. godine, Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo, dostavilo je Zahtjev za poduzimanje žurnih mjera i radnji na zaštiti i proglašenju arheološkog lokaliteta Gromile i Zid. Dopisom je dostavljen pregled istraživanja i nalaza sa užeg i šireg područja spomenutih lokaliteta, zatim Projekat arheološkog istraživanja lokaliteta Gromile te fotografije terena na kojem se nalazi antički objekat i artefakti glinenih nastavaka centralnog grijanja.

- Dopisom, broj: 07-36-4-5525-2/20 od 10. 11. 2020. godine, Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta je predložio obilazak lokaliteta za dan 19. 11. 2020. godine te održavanje sastanka na tom mjestu s ciljem donošenja zajedničkog stava u vezi sa proglašenjem lokaliteta Gromile, nacionalnim spomenikom.

- Mailom od 16. 03. 2021. godine, Općina Kreševo je Komisiji dostavila informaciju da vlasnik k.č. k.č. 208, k.o. Mratinići, tj. Franjevački samostan Sv. Katarine, Kreševo, nije saglasan da se izvrši cijepanje.

- Dopisom poslanim 24. 03. 2021. godina, a u Komisiji zaprimljen dana 31. 03. 2021. godine, Slavko Šimundić, vlasnik zemljišne k.č. k.č. 207. k.o. Mratinići, dostavio je svoje mišljenje kojim Komisiju informira da je 08. 04. 1983. god. pod brojem: 03-364-22 pribavio Urbanističku saglasnost, a Građevinsku dozvolu 01. 07. 1985. godine pod brojem: 03-361-51 za gradnju poslovno-stambenog objekta, te da nema svrhe proglašavati samo k.č. 207. k.o. Mratinići i da na proljeće kreće sa gradnjom na svojoj parceli.

- Dopisom od 26. 04. 2021. godine Društvo za zaštitu kulturno-historijskih i prirodnih vrijednosti Kreševo dostavilo je zahtjev za sprovođenje i okončanje žurne procedure proglašenja nacionalnim spomenikom antičkog lokaliteta Gromile u općini Kreševo. Dopisom je dostavljeno obrazloženje o provedenim aktivnostima te iniciranje sastanka na temu kulturno-historijsko naslijeđe Kreševa.

- Stav vlasnika drugih zemljišnih k.č. do donošenja Odluke nije dostavljen.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Općina Kreševo se nalazi u srednjem dijelu Bosne i Hercegovine, prostire se na površini od 150 km² i prema podacima iz 2003. godine ima oko 4000 stanovnika. Prema administrativnoj organizaciji pripada Srednjobosanskom kantonu od čijeg sjedišta – Travnik je udaljena 67 km, a od glavnog grada Bosne i Hercegovine – Sarajeva 40 km. Prostor općine Kreševo omeđen je okolnim brdima i planinama; na sjeveru Graščica (nv 943m) i Berberuša (nv 939m, na istoku Volujak (nv 998m), na jugu Tmor (nv 1315m) i na zapadu Bitovnja (nv 1700m). Unutar ovog prostora nalaze se tri slivna područja većih vodotoka s određenim brojem manjih. To su slivni prostor vodotoka Nevra s pritokama, koji se u Dusini ulijeva u rijeku Željeznicu, slivni prostor Kreševčice, koji zauzima srednje područje i slivni prostor Crne rijeke, koja sa Bijelom rijekom stvara rijeku Lepenicu. Na području sela Polje u općini Kreševo evidentiran je lokalitet Gromile iz antičkog perioda.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata (Gromile) k.č. 207, 209, i dio k.č. 208, k.o. Mratinići, općina Kreševo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Za područje Kreševa iz najstarijih perioda historije nema direktnih historijskih podataka. Međutim, imena toponima kao što su: Placa, Tmor, Kotor i Gradina, ukazuju na činjenice da je kreševsko područje bilo naseljeno od davnina.¹

Prema dosadašnjim izvorima u predrimsko doba, današnje područje Kreševa i njegovu okolinu naseljavao je ilirski plemenski savez Desidijata² i pretpostavlja se da je

¹ Dumbović, Vladimir, *Toponomastika Kreševa i okoline*, Sarajevo, 1975, str. 98.

² Bojanovski, Ivo, *Desitijati*, Arheološki leksikon, Tom I, 1988, Sarajevo, str. 70; Marijanović, Brunislav, *Mlađe kameno doba, Visoko i okolina kroz historiju I, (prehistorija, antika i srednji vijek)*, Visoko, 1984, str. 56. Mesihović Selmedin, *Ilirike – Dezitijati*, elektronsko I izdanje, Sarajevo, 2014, str. 188–256.

već u tom periodu bilo rudarski aktivno.

Iliri su većinom živjeli u utvrđenim naseljima, na višim ili nižim uzvišenjima – gradinama.³ Naziv gradina prihvaćen je u arheologiji kao termin za vrstu prahistorijskog nalazišta koji, prema definiciji B. Čovića, u užem smislu obuhvaća prahistorijske nepokretne objekte s određenim geografskim položajem i određenim tipom fortifikacije, bez obzira na njihovu namjenu.⁴

Termin gradina, u širem smislu, obuhvata: sva prahistorijska nalazišta, dominantnog geografskog položaja, koja su omogućavala određen stepen sigurnosti od napada, mogućnost kontrole i sagledavanja okoline i lako organiziranje odbrane. U Bosni i Hercegovini zapažena je koncentracija gradina u planinskim predjelima dinarskog sistema, ali ih ima i u sjevernoj Bosni sve do pobježja uz Savu. U hronološkom pogledu gradine su tipične za metalna doba.⁵

Na području Kreševa Đ. Basler je evidentirao tri gradinska naselja i to: 1. Kotarac i 2. Lipa, dok je za treće gradinsko naselje nazvano Granica, za koje smatra da je deminutiv od gradina, utvrdio da je arheološki sterilno.⁶

Na osnovi topografskih karata i rekognosciranja terena A. Buzuk je evidentirao još deset gradina i to: 1. Gradina – manja gradina u funkciji osmatračnice ispod gradine Kotarac (Kulina); 2. Gradina – Kreševski Kamenik; 3. Gradina Šiljak – Drežnice, na padinama planine Volujak; 4. Gradac (trigonometar 938m nv) – predio brda Berberuša; 5. Gradina pod nazivom Granica južno od lokaliteta Lokve; 6. Gradina iznad sela Rakova Noga; 7. Gradina pod nazivom Graščica – Gradišćinica, (trigonometar 943 m nv); 8. Gradina pod nazivom Kućetine, iznad zaseoka Handžići, predio sela Crnići; 9. Gradina Zlatarica (kota 1253) iznad sela Deževica i 10. Veliki Gradac iznad sela Deževica (trigonometar 1353 m nv).⁷

Uže kreševsko polje u rimsko doba predstavljalo je dio šireg srednjobosanskog rudarskog bazena, gdje se veoma intenzivno vadila željezna, srebrena⁸ i ruda arsena⁹. U samom Kreševu se pretpostavlja postojanje manjeg rudarskog naselja tipa *vicus*. Pored ovoga naselja može se očekivati i postojanje manjih poljoprivredno-privrednih objekata i seoskih gazdinstava koji su poznati kao *ville rustice*.¹⁰ Od konkretno dokazanih rimskih ostataka na prvom mjestu se mogu spomenuti tragovi rimske vicinalne ceste kod sela Vranaka u dužini od 200 metara. Ova komunikacija je spajala kreševski kraj sa kiseljačkim.¹¹ Pored navedenog konstatirano je nešto ulomaka rimske arhitekture, od kojih se posebno izdvaja ugaoni kamen jednog kasnoantičkog profiliranog vijenca,¹² a koji se danas nalazi do zgrade općine Kreševo. Dimenzije ovoga vijenca potvrđuju da je

³ M. Zaninović, *Ilirsko pleme Delmati*, II dio, Materijalna i duhovna kultura, Godišnjak ANUBiH, knjiga V, str. 5, Sarajevo, 1967.

⁴ Borivoj, Čović, *Gradina*, Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988, Sarajevo, str. 82–84.

⁵ Čović, 1988, 82–84.

⁶ Basler, Đuro, *Kreševo – Kiseljak – Fojnica*, GZM XIV – XV, Sarajevo, 1954, str. 301, 306 + Karta.

⁷ Buzuk, Anto, *Tragovi rudarstva i metalurgije na prostoru općine Kreševo u svjetlu višemilenijskog kontinuiteta*, u: Zbornik radova sa simpozija "Rudarstvo, metalurgija i geonaslijeđe Kreševa, Fojnice i Kiseljaka, Kreševo 02. i 03. 12. 2016. godine, Kreševo, 2018, str. 133–136.

⁸ Imamović, Enver, *Područje Fojnice, Kiseljaka i Kreševa u rimsko doba*, Naše starine 13, Sarajevo, 1972, str. 202.

⁹ Pašalić, Esad, *O antičkom rudarstvu u Bosni i Hercegovini*, GZM IX, Sarajevo, 1954, str. 54.

¹⁰ Imamović, 1972, 202.

¹¹ Basler, Đuro, *Kreševo – Kiseljak – Fojnica*, GZM XIV – XV, Sarajevo, 1954, str. 299.

¹² Basler, 1954, 303.

riječ o vrlo monumentalnom zdanju koje se nalazilo na prostoru Kreševa. Epigrafski nalazi također potvrđuju rimsko prisustvo na ovim prostorima. To se prvenstveno odnosi na fragment rimskog spomenika sa natpisom u tri reda i usadnikom na kojem je urezan križ.¹³ Pored ovoga značajan nalaz predstavlja rimska kamena cilindrična urna sa poklopcem bez sadržaja.¹⁴ Iznimno zanimljiv nalaz koji se čuva u franjevačkom samostanu u Kreševu predstavlja fragment pločice medaljona sa prikazom "Tračkog konjanika".¹⁵ U franjevačkom samostanu u Kreševu čuva se nekoliko antičko dobnih predmeta, pet svjetiljki, fragment ručke rimskog ogledala itd. Zajednička karakteristična za sve navedene spomenike jeste da se radi o slučajnim nalazima, tako da na području Kreševa u postojećoj literaturi nije evidentirano postojanje antičkih lokaliteta.

Godine 2007. stručni tim Zemaljskog muzeja u Sarajevu kojeg su sačinjavali mr. sci. Adnan Busuladžić, mr. sci. Mirsad Sijarić, dipl. arheologinja Andrijana Pravidur, viši preparator Hamo Karkelja, dokumentaristica i arhitektonska crtačica Tatjana Mijatović je na lokalitetu Gromile (k.č. 208. K.o. Mratinići, Kreševo) vršila arheološka istraživanja, na osnovi čega saznajemo za prvi lokalitet na području Kreševa, koji pripada antičkom periodu.

Prirodna izoliranost Kreševa, kao i bogatstvo rudama i mineralima su uvjetovali i njegov historijski razvoj, kako kroz sve vrijeme njegovog postojanja, tako i u razvijenom srednjem vijeku.

2. Opis dobra

U pripremi ove odluke obrađen je antički lokalitet sa ostacima građevine, čiju namjenu je potrebno utvrditi arheološkim iskopavanjima.

Stanje lokaliteta Gromile – ostaci antičkog objekta

Selo Polje je od centra Kreševa udaljeno 3 km zračne linije u pravcu sjeveroistoka. Iz pravca Kreševa prema selu Polje prvo se dolazilo do lokaliteta Gromile, na kojem je stručni tim Zemaljskog muzeja u Sarajevu 2007. godine prilikom arheološkog istraživanja evidentirao prvi lokalitet na području Kreševa, koji pripada antičkom periodu.

U Izvještaju o sprovedenim istraživanjima navedeno je da je otkriven objekat, međutim sa sigurnošću se nije mogla odrediti vrsta i namjena otkrivenog dijela građevinskog kompleksa, osim same datacije.

Preliminarno su konstatirane dvije pretpostavke o prirodi i karakteru istraženog dijela. Na prvom mjestu pretpostavlja se da se radi o postojanju kasnoantičke crkve – bazilike iz perioda IV–VI stoljeća.

Druga mogućnost se odnosi na postojanje *rustične vile*, tj. *seoskog gazdinstva*. Step en istraženosti nije ostavio mogućnost za sigurniju opservaciju o ovom lokalitetu. Naime, najveći dio objekta se nalazi na zemljišnoj parceli označenoj kao k.č. 207, k.o. Mratinići, Kreševo, koja je u vlasništvu Slavka Šimundića.

¹³ Škegro, Ante, *Rimski spomenici iz Kreševa – slučajni nalazi*, u; HKD Napredak kalendar za 1992, str. 259–263.

¹⁴ Škegro, 1992, 263–265.

¹⁵ Škegro, 1992, 265–266.

Vlasnik k.č. u datom momentu nije dozvolio nastavak istraživanja na svojoj parceli tako da je struka, ali i šira javnost, ostala uskraćena za saznanje o kojoj vrsti građevinskog objekta se radi.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

U Prostornom planu BiH do 2000. godine na području općine Kreševo nije naveden nijedan spomenik iz perioda prahistorije i antike.¹⁶

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Istraživačke radove na dijelu lokaliteta Gromile proveo je Zemaljski muzej u Sarajevu, 2007. godine.

Konzervatorsko-restauratorski radovi nisu poduzimani.

5. Sadašnje stanje dobra¹⁷

Uvidom na licu mjesta, ustanovljeno je sljedeće:

- prostor koji zaprema lokalitet Gromile, uglavnom je obrastao travom, u određenim dijelovima i niskim raslinjem;
- aktivnostima vlasnika k.č. k.č. 207. zasađene su sadnice voćki, čije korijenje svojim rastom razara strukture objekta ispod zemlje, zbog čega je ih je potrebno hitno ukloniti.

6. Specifični rizici

- dezintegracija lokaliteta zbog dugogodišnjeg neodržavanja,
- nepovoljni utjecaji atmosferilija,
- sadnja voćki,
- samonikla vegetacija.

III – ZAKLJUČAK

U skladu sa svim naprijed navedenim, Komisija je donijela odluku o proglašenju Arheološkog područja sa antičkim objektom na lokalitetu Gromile, općina Kreševo, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Nakon izvršene valorizacije u skladu sa Pravilnikom o kriterijima vrednovanja, podjeli i kategorizaciji nacionalnih spomenika ("Službeni glasnik BiH", broj 82/19), nacionalni spomenik je svrstan u kategoriju "nacionalni spomenik od **velikog značaja** za Bosnu i Hercegovinu".

Nacionalni spomenici od velikog značaja za Bosnu i Hercegovinu su dobra koja:

¹⁶ Grupa autora, *Prostorni plan Bosne i Hercegovine, faza b – valorizacija, prirodne i kulturno-historijske vrijednosti*, Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakultet u Sarajevu i Urbanistički zavod za Bosnu i Hercegovinu Sarajevo, Sarajevo 1980, str. 33–42.

¹⁷ Opservacija lokaliteta Gromile u Polju, općina Kreševo, vršena je u novembru 2016. godine i novembru 2020. godine.

- posjeduju veoma izražene vrijednosti (društvenu, historijsku, dokumentarnu ili umjetničku i estetsku);
- posjeduju visok stepen autentičnosti (minimalno tri atributa autentičnosti) i integriteta (minimalno dva atributa integriteta);
- predstavljaju reprezentativan primjer određenog tipa ili stila.

Odluka Komisije zasnovana je na sljedećem:

- Historijska vrijednost dobra – svjedoči o kontinuitetu života i naseljenosti na području Kreševa od prahistorijskog perioda (bronzano i željezno doba) i kroz antički period.

- Društvena vrijednost – vrijednost za zajednicu kroz ontološku, simboličku, tradicionalnu vrijednost. Lokalitetu Gromile su sa svojim zonama zaštite očuvane prostorne cjeline u skladnom prirodnom ambijentu. Lokalno stanovništvo, ali i šira društvena zajednica, prepoznaje i prihvata ovaj segment kulturne baštine kao naročito vrijedan.

- Dokumentarna vrijednost – nacionalni spomenik je jedno od najbolje očuvanih materijalnih svjedočanstava o tradiciji, kulturi kao i o tipičnom načinu života u doba antike.

- Umjetnička i estetska vrijednost – ogleda se kroz prostornu organizaciju, kvalitet obrade i proporcijske odnose, primijenjene dekorativne elemente – ukrase i simbole.

- Lokalitet Gromile u sklopu ove Odluke ima najviši stepen autentičnosti, zbog čega je izabran za proglašavanje nacionalnim spomenikom od velike vrijednosti za Bosnu i Hercegovinu.

- Na lokalitetu su provedeni osnovni dokumentacijski radovi (izrada zatečenog stanja, snimci postojećeg stanja, fotodokumentacija), što predstavlja podlogu svim daljnjim, arheološkim, konzervatorskim i restauratorskim zahvatima u svrhu boljeg očuvanja i upravljanja ovim lokalitetom.

- Lokalitet Gromile je relativno dobro sačuvan. Granice zaštićenog područja nacionalnog spomenika i zaštitni pojas su u potpunosti obuhvatili lokalitet nastojeći čuvati i njegov integritet u krajoliku, kojeg je sastavni dio.

Sastavni dio ove odluke su:

- Imovinsko-vlasnička dokumentacija:
- Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra:
- Fotodokumentacija:
 - Fotografije postojećeg stanja dobra snimljene su u novembru 2016. godine; fotografirao: historičar Zijad Halilović (fotografirano digitalnim fotoaparatom Canon EOS 450D).
- Tehnička dokumentacija:
 - Tehnički snimci postojećeg stanja dobra (skica lokaliteta, snimak spomenika); 2007. godine, podaci Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH,

korištena je sljedeća literatura:

1954. Basler, Đuro, *Kreševo – Kiseljak – Fojnica*, GZM XIV – XV, Sarajevo, 1954.
1954. Pašalić, Esad, *O antičkom rudarstvu u Bosni i Hercegovini*, GZM IX, Sarajevo, 1954.
1967. Zaninović, Marin, *Ilirsko pleme Delmati*, II dio, Materijalna i duhovna kultura, Godišnjak ANUBiH, knjiga V, str. 5, Sarajevo, 1967.
1972. Imamović, Enver, *Područje Fojnice, Kiseljaka i Kreševa u rimsko doba*, Naše starine 13, Sarajevo, 1972.
1975. Dumbović, Vladimir, *Toponomastika Kreševa i okoline*, Sarajevo, 1975.
1980. Grupa autora, *Prostorni plan Bosne i Hercegovine, faza b – valorizacija, prirodne i kulturno-historijske vrijednosti*, Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakultet u Sarajevu i Urbanistički zavod za Bosnu i Hercegovinu Sarajevo, Sarajevo, 1980.
1984. Marijanović, Brunislav, *Mlađe kameno doba, Visoko i okolina kroz historiju I, (prehistorija, antika i srednji vijek)*, Visoko, 1984.
1988. Bojanovski, Ivo, *Desitijati*, Arheološki leksikon, Tom I, 1988, Sarajevo.
1988. Borivoj, Čović, *Gradina*, Arheološki leksikon BiH, Tom I, Sarajevo, 1988.
1992. Škegro, Ante, *Rimski spomenici iz Kreševa – slučajni nalazi*, u; HKD Napredak kalendar za 1992.
2014. Mesihović, Selmedin, *Ilirike – Dezitijati*, elektronsko I izdanje, Sarajevo, 2014.
2018. Buzuk, Anto, *Tragovi rudarstva i metalurgije na prostoru općine Kreševo u svjetlu višemilenijskog kontinuiteta*, u: Zbornik radova sa simpozija "Rudarstvo, metalurgija i geonaslijeđe Kreševa, Fojnice i Kiseljaka, Kreševo 02. i 03. 12. 2016. godine, Kreševo, 2018.
2018. Drmač, Marjan, *Prvi spomen Kreševa u povijesnim izvorima (ispravci i dopune)*, u; Zbornik radova sa simpozija "Rudarstvo, metalurgija i geonaslijeđe Kreševa, Fojnice i Kiseljaka, Kreševo 02. i 03. 12. 2016. godine, Kreševo, 2018.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Mr. sci. Zijad Halilović, diplomirani profesor historije, stručni savjetnik za historiju u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika